
UZ KNJIGU ESEJA IVE KALINSKOGA - DUŠE OTJERUJU INVAZIJU KIBORGA!

Ivo Kalinski: *Kiborg kao emotivni alien* (II. dio), Pučko otvoreno učilište
Sv. Ivan Zelina, 2018.

Lada Žigo Španić, Zagreb

Onaj tko pročita knjigu eseja Ive Kalinskoga *Kiborg kao emotivni alien* osjetit će tračke optimizma u našoj tmastoj tehnološkoj civilizaciji u kojoj se apatično izjednačuju ljudi, stvari i pojave. Eto, u globalnoj mreži informacija u kojoj se sveprisutnost svega svodi na neprisutnost života, postoje recitali (na štokavskom, kajkavskom i čakavskom), odnosno iskrena poezija na materinskom jeziku što još uvijek upija neposredan svijet, svijet hiže, drva, potočeca, cveteka... Knjigu je Kalinski posvetio Smotri dječjeg kajkavskog pjesništva Sv. Ivan Zelina te recitalima "Josip Ozimec" u Mariji Bistrici i "Susret riječi" u Bedekovčini. Najveću pozornost autor je dao dječjem recitalu u Sv. Ivanu Zelini, gotovo zanosno pokazujući kako mladi još uvijek žive u duhovnom svijetu zavičajnosti, posve imuni na buduće kiborge što naseljavaju ljudske duše, omatajući ih bezdušnim žicama i cijevima kako bi poput zmija ovili i ugušili ljudskost u ljudskom biću. No, zašto naslov *Kiborg kao emotivni alien* (dramatičan, kao da najavljuje agoniju i smrt civilizacije), kada knjiga upravo slavi svečanost života u poeziji krajolika, godišnjih doba i drugih fenomena što žive u dušama, tehnološkoj invaziji unatoč? Ivo Kalinski i inače voli davati zagonetne naslove svojim knjigama, pa i nad ovim naslovom možemo meditirati i meditirajući pretpostaviti: kada svijetom zavladaju kiborzi, sinteze organskih i sintetičkih bića, među njima će se naći skriveni emotivni alieni, ljudski stranci što će se zavući u umjetne ljuštore, u kojima će duh još uvijek nadvladavati konstrukt, pa će se možda tajno širiti, održavajući ljudsku vrstu u globalnom ratu protiv nje. Jer, Kalinski je u svojim pjesmama i prozama često zaokupljen prijetećim kibernetičkim svijetom u kojem će odumrijeti ona iskonska esencija ljudskoga duha što će ga zamijeniti androidi, stvaraju-

ći prividni (morbidni) mir, a gušeći onaj kreativni nemir svijeta. U posljednjoj proznoj knjizi *Agnes, Doc Duck i ostali* Kalinski opisuje propadanje duha, ispraznost ljudskih egzistencija i zatečenost ljudi u vlastitom životu punom paradoksa, tmurne realnosti i kazališta, neobjašnjivih obrata i sudbinske ironije. Knjigu je posvetio "svima izgubljenima, napuštenima i zaboravljenima", afirmirajući nostalgično svoj humanizam i kozmopolitizam što lagano nestaju s jednolična obzora ljudskih života.

No djeca, kojima se Kalinski divi u svojim intelektualno-poetskim esejima, na recitalu u Sv. Ivanu Zelini opiru se umjetnom svijetu tehnike koja jezik svodi na natucanje, poruke, znakove te uzdižu materinski kajkavski jezik kojim izriču sav život djetinjstva, doma i prirode, opleten lijepim riječima, u vedrom duhu neposredne doživljajnosti datoga nam svijeta. To njegovanje slikovitoga i melodioznoga materinskog jezika zadivljujuće je u današnje vrijeme kada mediji posve ignoriraju kajkavski i čakavski jezik, a ignorira ih i čitav svijet. Naime, na planetu odumire tisuće "malih" jezika, no mediji tugaljivo broje izumrle biljne i životinjske vrste, a preskaču odumiranje jezika koje je također prirodno "stanište" ljudskih bića – njihov krajolik, njihova tradicija, njihov govor, njihov okoliš, njihova domovina, njihova iskonska veza s prostorom u kojem su odrastali, sa svim njegovim vidljivim i nevidljivim titrajima. Ako biljke i životinje imaju pravo na zaštitu svoga okoliša, kako li to pravo ne bi imao čovjek kojem je "mali" materinski jezik (možda također ugrožena vrsta) hrana za dušu i gorivo za opstanak u raznolikom svjetskom postojanju bića? Mediji i vi što širite apele, pa kako ste tako slijepi za ljudsku vrstu?

U *Vijencu* prije više godina Ivo Kalinski piše: "Prema zadnjim podacima širom svijeta egzistira oko šest tisuća živih jezika, koji imaju svoje govornike; kad oni izumru, što bi bila najcrnja prognoza, nestat će i jezici kojima su se služili. Ipak, od spomenuta broja od šest tisuća - njima više od trećine doista prijete izumiranje, što nije nimalo utješna činjenica. Razlozi nestajanja tzv. *malih jezika* različiti su: ratovi, teritorijalna prezezanja onih koji su jači, protjerivanja stanovništva, migracije i asimilacije stjecajem okolnosti ili silom, interferencije jezičnih sustava, itd. Tu je svakako i opći, globalni nahrup informatičke revolucije iliti "evolucije", internetizacije, blogera i hakera, kojima se inherentno biće jezika u općem leksiku i terminologiji premodelirava i tehnološki prilagođava sve to novijim "životnim potrebama". Pritom ima i nakarada. Sjetimo se samo prijedloga u hrvatskom standardu da se umjesto stranog *helikopter* uzme nasilu sklepana domaća riječ: *zrakomlat!*

Prema podacima UNESCO-a katastrofična je činjenica da je od 1950. potpuno nestalo 230 jezika, još katastrofičnija je činjenica da svaka dva tjedna u svijetu "umire", nestaje po jedan tzv. *mali jezik*. I hrvatski je, kao *mali jezik*, jedan od jezi-

ka kojem, kako kažu skeptični prognostičari, prijeti izumiranje. Za nekih pedesetak godina, oni kažu, *hrvatski* bi možda mogao biti samo folklorna činjenica.

Stjecajem okolnosti, uglavnom gospodarstvenih, neki jezici komunikacijski egzistiraju kao hibridni, npr. *lip-lap* na Javi kao mješavina engleskog, nizozemskog i domaćeg malajskog, ili kinesko-engleski *pidžin-ingliš* (pidgin-english) kojim se Englezi sporazumijevaju s nekim azijskim narodima. Drastični su primjeri nestajanja jezika u malim jezičnim zajednicama, u mikrozajednicama. Toga je bezbroj! No, ima i paradoksalnih situacija, kakva je bila ona osnovna ilirska ideja o južnoslavenskoj sintezi, kojoj su ilirci žrtvovali ne samo dva svoja narječja nego, kako je to istaknuo Krleža, i svoje nacionalno ime i jezik. U svojoj uvodnoj riječi na Znanstvenom savjetovanju u Zagrebu o 130-godišnjici hrvatskog narodnog preporoda, on je između ostaloga rekao: "(...) *Kad se danas (kao što se uobičajilo) govori o ilirskom eksperimentu patetično, mislim da ne bi trebalo zaboraviti književnost kajkavsko-čakavskog kruga, koju su naši Ilirci bacili kroz prozor kao truplo. Govoreći nad grobom jednog književnog jezika koji pred nama leži više od stotinu godina mrtav, svu veličinu ove samozatajne žrtve možemo da procijenimo samo tako da odamo posmrtnu počast ovoj, do danas uglavnom nepoznatoj i rezolutno grubo odbačenoj književnoj tradiciji.*" Tako je kajkavski - imajući svoje gramatike, rječnike, aritmetike, prozna i poetska djela - kao vrlo izgrađen polivalentan jezični sustav tri i pol stoljeća u banskoj Hrvatskoj egzistirao kao književni jezik, "zanosom tih naših iliraca (ilirski preporod!?) o južnoslavenskom jedinstvu i prihvatanju štokavskoga" - s razine već izgrađena standarda spao na razinu supstandarda.

Kajkavština, jednako kao i čakavština, danas "živi" u svojim organskim govorima, ali "živi" i u poetskom i proznom, pa i u scenskom izrazu spisatelja bilingva, naime onih spisatelja kojima je to prvi jezik, materinski jezik, a štokavski standard drugi, naučeni. Dakako, zbog fonetsko-fonoloških posebnosti kajkavskih organskih govora, vrijednosna recepcija njihove kreativne geste unutar hrvatskog standardnog, službenog jezika - unatoč mnogim književnoestetskim vrhuncima - znatno je sužena. Standard, čini se, "ne voli" supstandardne oblike, ma bili oni činjenično ugrađeni u same temelje njegove opstojnosti.

Na kraju malo ironije: kako bi bilo da svi prijeđemo na esperanto? Možda bi svaka naša i "najsuptilnija fiktionalna žudnja doživjela istinsku kreativnu reifikaciju?!"

Da, to je ta slaba točka koja Kalinskoga čitava života golica - globalno zatamnjeno (svjesti), izjednačenje svega, pa i stvaranje nekoga općeg jezika koji bi, ironično, bio najsuptilniji, a zapravo bezdušan i jednoličan, jer bi se u jednovrskom sustavu znakova poistovijetili i ljudi, i zemlje, i krajolici i običaji. Bi li i političari tada ukinuli granice i prepustili svijet kozmopolitizmu? Svakako ne.

Ivo Kalinski čitava se života bori za dostojanstvo kajkavskoga jezika koji nije tek puko “narječje” nego jezik u hrvatskoj trojezičnosti, koji je uklopljen u povijest i sadašnjost cjelokupne hrvatske književnosti. Ivo Kalinski, znanstvenik i književnik, radio je u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje i objavio sedamdesetak stručnih radova s područja dijalektologije, leksikografije i povijesti jezika. Sustavno i predano proučava suvremenu kajkavsku književnost, njezino estetsko i jezično bogatstvo, što je, primjerice, vidljivo u knjizi *Anatomija kmice ili umjetnina teksta*. Urednik je Male biblioteke “Dragutin Domjanić”, jedan je od urednika Male biblioteke “Ignac Kristijanović” i jedan od urednika uglednoga časopisa KAJ. Među inima, dobitnik je nagrade “Katarina Patačić” za najbolju kajkavsku knjigu u 2007. godini, *Blindjerana pizza*.

Obilježja koja Kalinski navodi u dječjoj kajkavskoj poeziji, a koju pomno analizira (uz poeziju za djecu i odrasle i na drugim recitalima) jesu opće karakteristike pisanja na kajkavskom, a to su, kako piše Skok u knjizi *Kajkavski kontekst hrvatske književnosti 19. i 20. stoljeća*, zavičajni intimizam, sentimentalno-nostalglična evokacija djetinjstva, socijalni pejzaž. Tu su i “ozbiljnija” obilježja kajkavskoga svijeta poput egzistencijalnog nihilizma, buntovne pučke svijesti, hedonističkog odnosa prema životu, mitskoga odnosa prema smrti, što će se sve povremeno javiti i u mladih pjesnika, zajedno sa simbolima suvremene tehnološke civilizacije, kako zaključuje Kalinski u svojim mudrim i slojevitim estetskim analizama.

I Joža Skok je navodio kako je kajkavska književnost bila podcjenjivanja čak i od strane stručnjaka, pa je osporavao mišljenje kako kajkavština nije imala mnogo snažnih primjera za potvrdu nacionalnoga bića (Z. Črnja), kako kajkavština u molitvenicima i kalendarima nije dovoljna da bi postala književni standard (A. Barac), kako kajkavska književnost nema budućnosti jer je svoje rekla tijekom prve polovice prošloga stoljeća (D. Brozović).

A suvremena kajkavština cvate, što ističe i Božica Jelušić, mrzovoljna jer je štokavski odnio svo blago kajkavskoga i čakavskoga jezika. Kajkavski je njoj najdublji jezik, elastičan, sposoban izraziti svaku emociju i “oko nje oviti tkivo slogova”.

No u ovoj knjizi (koju je uredila i stručnim pogovorom popratila Božica Pažur) Kalinski se ne bavi samo recitalima i književnim susretima pretežno na kajkavskom nego u svojim misaono i emotivno ispletenim esejima govori o poeziji uopće, a o njoj je najmudrije prozborio u eseju “Kad demoni marširaju”.

“Pjesnici i pjesnikinje, naši oli bliži oli dalji ‘srodnici’ jedini su kojima je na ovoj jadnoj Zemljici poezija duhovni zavičaj!” započinje tekst Kalinski i nastavlja kako je usud pjesnika, ratovima i svim demonima unatoč, traganje za idealima,

ma kakvi oni bili, no nad tom “rabortom” uvijek stoji aura krivnje. Jer, tumači Kalinski, možda će nas buduće generacije hvaliti što smo u ovom isušenom svijetu pokušali spasiti duh, a možda će nas kудiti što ga nismo uspjeli sačuvati. Poezija se, kaže, na svim izričajima, na svim idiomima, uvijek pita za položaj i svrhu premda je svijet odavna narušio sile ravnoteže. A pjesnički se svijet stvara u nesanicu, jer zašto biti budan u svijetu zla, a i zašto ga prespavati ako se može stvaralački izokrenuti? “Poezija će nas i dalje, dakako i ona najintrinsicnija kajkavska, udarati u tje me i ispod tjemena svežnjevim košmarnih simbola i aluzija”, a pjesme i nakon što ih pročitamo “zastaju i vise kao upozoravajuće oruđe nad glavom. I što tada poduzeti, pita se čovjek – možda ‘izmisliti’ neku novu spasonosnu verbalnu intonaciju, kakav novi efikasni vrisak, ili tek možda novi raspored malodušnosti.”

Uz paranoju i egzistencijalni strah koji stalno, kako kaže autor, marširaju u nama, očito marširaju i duhovi poezije, pa je, zaključimo sami, pjesnik paradoksalno uronjen u ovaj (ne) svijet koji ga svejedno inspirira, tjera ga na neku vrstu bijega, na poetsko obraćenje, preoblikovanje iliti na iskopavanje njegovoga pravoga fosilnoga ljudskoga smisla. A to iskapanje zahrđale ljepote najbolje se kajkavskim jezikom pretvara u zlato!